

УДК 398(477)

Ігор Іванюта

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА В НАУКОВОМУ ТОВАРИСТВІ ІМ. ШЕВЧЕНКА

У статті автор аналізує місце і роль Володимира Гнатюка в науковому товаристві ім. Шевченка, розглядає його головні напрямки діяльності в товаристві, звертає особливу увагу на важливі питання, які піднімає В. Гнатюк у своїх виданнях.

Успішне розв'язання складних проблем державотворення, утвердження національної свідомості на сучасному етапі його розвитку можливе за умови повернення із забуття сотень імен видатних діячів, які відіграли вагоме місце в історії України, творча спадщина яких набуває сьогодні особливого значення. У цьому контексті не випадковим є гострий інтерес до українського відродження кінця ХІХ – початку ХХ ст. – епохи, найбільш генетично спорідненої з національним ренесансом нашого часу. Саме ця епоха подарувала нашій історії велику групу видатних людей, серед яких вагоме місце займає Володимир Гнатюк.

Володимир Гнатюк народився 9 травня 1871 р. у с.Велесневі нинішнього Монастириського району на Тернопільщині. Після закінчення Станіславської вищої гімназії вступив на філософський факультет Львівського університету. В той час він познайомився з І. Франком, що відіграло велику роль у становленні В. Гнатюка як вченого і громадського діяча.

Його життя і діяльність безпосередньо пов'язане з Науковим Товариством ім. Шевченка (далі НТШ). Фактично це була українська Академія наук, хоча офіційно їй надати такого статусу австрійський уряд не хотів. У Товаристві діяли секції – історико-філософська, філологічна і математико-природничо-лікарська. Товариство проводило активну науково-видавничу діяльність. Так, за його існування вийшло 155 томів наукових записок, не рахуючи багатьох інших дослідницьких публікацій, а також журналів «Зоря» та «Літературно-науковий вісник» (далі ЛНВ). В його стінах формувалися такі визначні вчені, як І. Франко, М. Грушевський, В. Гнатюк, В. Щурат, І. Крип'якевич, М. Возняк, О. Колесса, І. Свенціцький, К. Студинський, В. Шухевич та багато інших [1: 3]. Від 1898 р. до своєї смерті у 1926 р. В. Гнатюк був незмінним секретарем НТШ. І якщо Товариство змогло розгорнути таку широку і багатогранну діяльність, в цьому є заслуга не лише М. Грушевського та І. Франка, але й В. Гнатюка. Оця велика «трієця» – Грушевський, Франко та Гнатюк – тримала НТШ на своїх могутніх плечах [2: 23]. Розпочинав В.Гнатюк свою наукову діяльність в Товаристві під керівництвом свого вчителя І. Франка у філологічній секції, а в травні 1898 р. М. Грушевський запросив молодого науковця на посаду секретаря НТШ. Починаючи з 1899 р. В. Гнатюк займається всіма адміністративними справами в Товаристві:

- веде велику кореспонденцію, пов'язану з діяльністю НТШ;
- пише протоколи численних засідань Товариства та його комісій;
- займається укладанням планів і поданням звітів про роботу НТШ.

Про діяльність Товариства В. Гнатюк написав ряд статей, що друкувалися на сторінках «Записок НТШ» та «Літературно-наукового вісника», а в 1900 р. почав видавати кварталник «Хроніка» [1: 90].

Працюючи в Товаристві, В. Гнатюк виконував велику організаторську й наукову роботу, поєднуючи її з обов'язками секретаря філологічної секції та секретаря (пізніше голови) етнографічної комісії Товариства [1: 3], про що свідчить ряд документів. Так, зокрема, в документі з протоколу засідання президії НТШ говориться про те, що 5 квітня 1900 р. на цьому засіданні за присутності М. Грушевського, С. Громницького,

В. Охримовича, І. Кокорудзи, І. Франка, В. Гнатюка, Е. Озаркевича, А. Крушельницького заступником голови філологічної секції було обрано С. Громницького, а секретарем В. Гнатюка [3: арк113]. В документі з протоколу засідання Етнографічної комісії НТШ говориться про те, що 27 вересня 1913 р. ця комісія вибрала головою – В. Гнатюка; заступником голови – Ф. Колессу; секретарем – Є. Форостину [4: 23].

Починаючи з 1899 р. В. Гнатюк працює редактором «Літературно-наукового вісника», і завдяки його зусиллям «ЛНВ» став найкращим літературно-громадським журналом в Україні. В. Гнатюк опублікував у ньому близько 50 наукових розвідок та понад 600 рецензій, оглядів та заміток. В. Гнатюк розгорнув активну діяльність по залученню до роботи в журналі таких провідних українських письменників, як І. Франко, Л. Українка, П. Грабовський, М. Коцюбинський [1: 90].

В. Гнатюк виступав як послідовний лоборник єдності всіх українських земель. Так, він підтримував тісні наукові та літературні зв'язки зі Східною Україною, що значною мірою впливало з його обов'язків секретаря Товариства, одного з редакторів «Літературно-наукового вісника» та «Етнографічного збірника» [1: 4].

В. Гнатюк належав до когорти вчених, що об'єднувалися навколо І. Франка. Самовіддана праця І. Франка, М. Грушевського, В. Гнатюка, М. Павлика та інших членів НТШ визначила основний зміст діяльності Товариства, зокрема його філологічної секції та етнографічної комісії.

Як секретар Товариства В. Гнатюк вів листування з організаціями, що підтримували зв'язки з Товариством, писав рецензії на різноманітні наукові видання. Про обсяг цієї роботи свідчить хоча б той факт, що в 1923 р. він зробив огляд 133 томів різних наукових публікацій. Крім того як секретар В. Гнатюк складав і публікував «Хроніку НТШ», видавши за весь час роботи в Товаристві 60 її випусків [5: 50-51].

В. Гнатюк рішуче виступав на захист національних прав українців в Австро-Угорщині, добиваючись широкого запровадження української мови у Львівському і Чернівецькому університетах. Аналізуючи на сторінках «Літературно-наукового вісника» національний склад Австро-Угорщини та досліджуючи історичні зв'язки між ними, вчений наводив переконливі дані про дискримінацію українців [6: 299-300]. На сторінках «Літературно-наукового вісника» друкувалися статті про діяльність Російської соціал-демократичної партії. Тут широко популяризувався доробок видатних російських письменників – Л. Толстого, М. Некрасова, М. Горького та інших. З М. Горьким В. Гнатюк листувався особисто. У 1903-1905 рр. він надрукував українською мовою його твори «Челкаш», «Серед степу», «На дні». В. Гнатюк надсилав М. Горькому відповідно львівські видання [7: арк. 1].

У 1900 р. В. Гнатюк став відповідальним редактором «Етнографічного збірника», з яким співпрацював раніше. Він зумів перетворити цей збірник на найважливіше фольклорно-етнографічне видання на Україні. Тут вчений працював до 1912 р. випустивши понад 20 томів цього видання. Чималу частку публікацій становили власні праці вченого, написані за матеріалами, зібраними ним під час багаторічних мандрівок по Закарпатті, Східній Словаччині та Південній Угорщині [1: 91]. Найціннішими у 20-ти томному виданні є збірники «Знадоби до української демонології», «Коломийки», «Галицько-руські анекдоти», «Гаївки», «Українські народні байки», «Колядки і щедрівки», «Народні оповідання про опришків», «Похоронні звичаї та обряди», «Галицько-руські народні легенди» [1: 5-6].

Одночасно з «Етнографічним збірником», вчений редагував іншу серію фольклорно-етнографічних видань – збірник «Матеріали до української етнології», заснований у 1899 р. Саме діяльність етнографічної комісії піднесла авторитет Товариства не тільки в Україні, а й за її межами. Разом з головою цієї комісії І. Франком В. Гнатюк розробив широкий план збирання та публікації народної творчості, звернувши головну увагу на найменш досліджені жанри. Як редактор «Етнографічного збірника» та «Матеріалів до української етнології», він не тільки систематично поповнював їх своїми матеріалами й науковими розвідками, а й вів величезну організаторську та редакторську роботу. Впродовж 1898-1906 рр. В. Гнатюк став головним редактором і директором «Української видавничої спілки» у Львові [1: 91].

Значний вклад вніс В. Гнатюк в організацію та розвиток етнографічного музейництва. З його ім'ям пов'язані перші кроки Музею НТШ у Львові. Так, зокрема, у листі збирача фольклору Л. Гарматія з м. Голов до В. Гнатюка, надісланому 18 червня 1909 р. автор пише про те, що він займається збором етнографічних експонатів для музею НТШ [8: 13-14].

Наукова діяльність В. Гнатюка в Товаристві здобула загальне визнання. Він став академіком Всеукраїнської Академії наук, членом-кореспондентом Академії наук СРСР, членом-кореспондентом Чехословацького етнографічного товариства у Празі, почесним членом Етнографічного товариства в Києві та членом Етнографічного об'єднання у Відні [1: 3-4].

Підсумовуючи значення доробку В. Гнатюка в НТШ, слід відзначити, що він був найпліднішим у житті вченого. Його незвичайний талант виявився у різних ділянках: він був прекрасним збирачем фольклору, видавцем наукових праць, присвячених етнографічно-фольклористичним дослідженням, автором десятків теоретичних праць про народну культуру українців. Завдяки найактивнішій участі В. Гнатюка у діяльності НТШ авторитет Товариства зріс як на Україні, так і поза її межами.

Список використаних джерел

1. Володимир Гнатюк. Документи і матеріали // Центральний державний історичний архів України у Львові. – Наукове товариство ім. Шевченка. – Львів, 1998. – 460 с.
2. М. Мушинка. Від Наукового товариства ім. Шевченка до вільного університету // Міжнародна наукова конференція. – Пряшів, Свидик. – 12-15 червня, 1991 р. – С. 19-28.
3. Центральний державний історичний архів України (далі ЦДІА) у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 33.
4. Хроніка Україно-руського наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. – № 56. – 1913. – Вип. 4. – С. 23.
5. Б. М. Сокіл Великий вчений Надзбруччя // До 125-річчя від дня народження В. Гнатюка. – Початкова школа. – 1996. – № 5. – С. 50-52.
6. Ф. Стеблій. Володимир Гнатюк – дослідник національного відродження на західноукраїнських землях // Україна. Культура. Спадщина. національна свідомість. державність. – 1997. – Вип. 3-4. – С. 288-306.
7. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР, відділ рукописів, Ф. «В. Гнатюк», спр. 447.
8. ЦДІА у Львові. Ф. 309, оп. 1, спр. 2267.

Thor Ivanyuta

VOLODYMYR HNATYUK'S ACTIVITY IN THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC ASSOCIATION

The article deals with the analysis of the role and place of Volodymyr Hnatyuk in the Shevchenko Scientific Association. The author considers the main directions of his activity in the Assotiation, draws great attention to the problems touched upon by V. Hnatyuk in the publications of the Scientific association.